

нотаріального обслуговування, покращення доступу громадян до нотаріальних послуг, посилити контроль за діяльністю нотаріусів щодо запобігання порушень при здійсненні ними своїх професійних обов'язків[3].

Наслідки прийняття поданого законопроекту визначатимуться у наступному:

- встановлення гарантій реалізації права громадянина на заняття нотаріальною діяльністю;
- системне врегулювання на законодавчому рівні правовідносин: держава – нотаріус; особа (фізична, юридична) – нотаріус; нотаріус – органи самоврядування нотаріусів;
- правове забезпечення організаційних умов для приєднання України до Міжнародного союзу латинського нотаріату та розвитку міжнародної співпраці[4].

Висновки: У проєкті пропонується внести до Закону України «Про нотаріат» ряд змін, спрямованих на вдосконалення порядку допуску до нотаріальної діяльності, а також покращення доступу громадян до нотаріальних послуг. Прийняття проєкту, на думку суб'єкта права законодавчої ініціативи, дозволить забезпечити підвищення якості нотаріального обслуговування, посилити контроль за діяльністю нотаріусів щодо запобігання порушень при здійсненні ними своїх професійних обов'язків, створити організаційні умови для приєднання України до Міжнародного союзу латинського нотаріату та розвитку міжнародної співпраці.

Список використаної літератури

1. Пояснювальна записка до Проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» 2012р. //http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=44483
2. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» від 18.04.2012 р. //http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=444834
3. Висновок на проєкт Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про нотаріат» (реєстр.№10364 від 18.04.2012 року, внесений Кабінетом Міністрів України) //http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=444835
4. Закон України «Про нотаріат» від 2 вересня 1993 р. //<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>

Х. Ковалишин

Науковий керівник – ас. Н. М. Зільник

ПОНЯТТЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА ТА ЙОГО ПРАВОВІ АСПЕКТИ

На сьогоднішній день в Україні відносини сурогатного материнства майже не врегульовані законодавчо. Необхідність правового забезпечення сурогатного материнства обумовлена відсутністю достатнього нормативного регулювання здійснення процедури сурогатного материнства в Україні, а також вирішення проблем, що виникають на практиці при реалізації програми сурогатного материнства. Більше того, в чинному законодавстві України не визначено поняття та не передбачено розкриття сутності сурогатного материнства. Відсутність правової регламентації також частково пов'язане з тим, що в Україні сурогатне материнство – відносно нова допоміжна репродуктивна технологія. Водночас різке погіршення репродуктивного здоров'я населення, катастрофічне зниження народжуваності, нові розробки у галузі біомедицини все частіше привертають увагу до правових питань застосування методів штучної інсемінації (введення в матку жінки обробленої сперми чоловіка або донора з метою настання вагітності).

Метою дослідження є розгляд і детальне вивчення недоліків правового регулювання сурогатного материнства та пошук засобів їх подолання. Для досягнення цієї мети були визначені такі **завдання**: 1) з'ясувати коло проблемних питань, що пов'язані із застосуванням програми сурогатного материнства, знайти шляхи їх вирішення; 2) надати визначення таким поняттям, як «сурогатне материнство», «сурогатна мати» та «договір сурогатного материнства»; 3) проаналізувати врегулювання даних відносин з боку держави; 4) запропонувати свої шляхи вирішення щодо правового врегулювання даного питання.

Основи регламентації сурогатного материнства закладено у Сімейному кодексі України. Стаття 123 Кодексу передбачає, що у разі імплантації в організм іншої жінки зародка, зачатого подружжям, батьками дитини є подружжя [2, с.39]. Материнство за таких підстав оспорюванню не підлягає (п. 2 ст. 139 Сімейного кодексу України [2, с.44]. Медичний аспект сурогатного материнства в Україні регламентує Наказ № 771 МОЗУ від 23.12.08р. «Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій»[4].

Нормами чинного законодавства України не визначено поняття та не передбачено розкриття сутності сурогатного материнства. У зв'язку з чим визначення та сутність сурогатного материнства розкрито з медичної точки зору. Сурогатне материнство передбачає перенесення ембріона, отриманого заплідненням яйцеклітини біологічної матері – дружини, спермою біологічного батька – чоловіка, та виношування дитини, яка є біологічно «чужою» для жінки. В перекладі на медичну термінологію така процедура називається екстракорпоральне запліднення та може здійснюватися лише у спеціалізованих медичних закладах високо кваліфікованими спеціалістами[10].

Сурогатною матір'ю є жінка, котра виносила та народила дитину для інших осіб після імплантації або трансплантації в її організм (без використання її біологічного матеріалу) ембріона чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі та надали свій генетичний матеріал[11, с.361].

Перша дитина, яку народила сурогатна матір, з'явилася в Англії в 1978 році[12,с.1]. В Україні вперше сурогатне материнство як метод лікування було використано у 1993 р., коли бабуся виносила свого онука, оскільки у її доньки була відсутня матка. Цікавим є досвід США в правовому регулюванні сурогатного материнства. Про морально-етичні та юридичні ускладнення, що виникають, свідчить судова справа, що мала місце в 1987-1988 р. Незважаючи на укладений контракт, сурогатна мати Мері Уайтхед відмовилася віддати дитину подружжю Стернам (яйцеклітина належала Елизабет Стерн, а сперма - її чоловіку Вільяму Стерну). Перша судова інстанція позбавила М. Уайтхед материнства і передала батьківські права Стернам. Однак після 10 місяців Верховний суд штату Нью-Джерсі вирішив цю справу по-іншому: зберіг права Стернів на опікунство і наділив М. Уайтхед правами матері-візитера. Особливо варто підкреслити, що остаточним рішенням суду контракт із приводу сурогатного материнства був визнаний недійсним як такий, що суперечить законові та принижує людську гідність жінки[8, с.421].

Згідно з відомостями, наведеними у Розпорядженні Кабінету міністрів України від 27 квітня 2006 р. № 244-р «Про схвалення Концепції Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 роки», на сьогодні 10–15 % українських сімей страждають від безплідності, що можна віднести до прямих репродуктивних втрат. Кількість безплідних подружніх пар досягає близько 1 мільйона. За науковими даними, майже у 80 % випадків причиною безплідності в жінок є штучне переривання вагітності, у 15–25 % — запалення статевих органів[3].

Згідно зі статистичними даними в 1978–1979 рр. вірогідність завагітніти після екстракорпорального запліднення та перенесення ембріонів дорівнювала одному відсотку. На сьогоднішній день відсоток успішних спроб становить 20–25 % та залежить від віку жінки, біологічних факторів, кількості перенесених ембріонів та їх якості. Судячи вже з народжених дітей після перенесення ембріонів, екстракорпоральне запліднення не збільшує кількості випадків уроджених захворювань чи викиднів. Однак основним ускладненням цього методу є великий відсоток багатоплідних вагітностей[10].

Головна проблема, пов'язана з цим непростим питанням носить етичний характер. Супротивники сурогатного материнства вважають, що цей метод є новою формою торгівлі жінки своїм тілом, за якого вона стає «живим інкубатором». Особливо активно виступають проти нових репродуктивних технологій богослови [9]. Прихильники цієї думки вважають, що якщо вагітність і наступна віддача дитини відбуваються за гроші, то людина виступає в якості товару, а торгівля людьми переслідується і забороняється. У зв'язку з цим сурогатне материнство заборонено у ряді країн: у Німеччині, Австрії, Швеції, Норвегії, Франції, деяких штатах США. Етична проблема тісно пов'язана і з заборонами релігії, яка вважає подібну вагітність протиприродною і тому гріховною[14].

Ще одна проблема — це психологія самої сурогатної матері, якій після тривалого періоду виношування дитини доводиться віддавати її, а це завдає їй глибоку психологічну травму. Але життя показує, що часто подібні труднощі є надуманими, є багато жінок, які після вдалого народження дитини знову реєструються в програмі.

Але найскладнішим стає юридичне врегулювання сурогатного материнства. Існує багато невирішених нюансів, які заважають парам, що чекають дитину, стати щасливими батьками. Наприклад, у законодавстві немає прямої відповіді на питання: скористатися сурогатним материнством може лише законне подружжя або ця послуга доступна і парам, які не перебувають у шлюбі? Чи може самотній чоловік звернутися до сурогатної матері з проханням народити дитину? Виявляється, показанням для даної послуги може бути лише підтверджене медициною безпліддя чоловіка.

Так само викликає багато суперечок момент, за яким сурогатна мати може розірвати договір і залишити дитину собі. Крім того, законодавством не передбачений випадок, коли народжується двійня і як бути в цьому випадку не ясно. Виходить, що клієнти, потенційні батьки, постійно схильні до ризику.

Україна прийняла найбільш досконале законодавство щодо сурогатного материнства, інсемінації, що передбачає донорство сперми і яйцеклітини, і застосування інших технологій для лікування безпліддя. Але залишається ще багато тонкощів у даній сфері, в яких розбираються лише окремі юристи.

Відповідно до чинного законодавства України сурогатне материнство може застосовуватися тільки за медичними показаннями, воно можливе для жінок, які перенесли оперативні втручання на репродуктивних органах, а також жінкам з деформацією або аномалією матки, при наявності захворювань, здатних стати перешкодою для нормальної вагітності і виношування дитини. В Україні дозволений гестаційний вид сурогатного материнства, при якому сурогатна мати не може передати дитині свій генетичний код, а це передбачає, що дитина ніяк не пов'язана з нею[14].

На розгляд Верховної Ради України висунуто декілька законопроектів щодо репродуктивного здоров'я:

1. Проект Закону «Про внесення змін до ст. 123 Сімейного кодексу України (щодо визначення батьків дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій)» № 8212 від 10.03.2011 року, внесений народним депутатом України Лук'яною К. С. Даний законопроект передбачає внесення до ч. 2 ст. 123 Сімейного кодексу України змін, а саме після слів «зачатоного подружжям» доповнити словами «чоловіком та жінкою»[5]. Виходячи із практики в даній сфері, можна зробити висновок, що прийняття даного законопроекту надасть можливість парам, що не перебувають у зареєстрованому шлюбі користуватися

послугами сурогатного материнства, адже існуюча редакція даної статті таку можливість надає виключно подружнім парам[13].

2. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій)» № 8282 від 23.03.2011, внесений народним депутатом України Лук'яною К. Є.[6]. В даному законопроекті пропонується ввести заборону на використання іноземцями та особами без громадянства допоміжних репродуктивних технологій (сурогатне материнство є одним із видів). Даний законопроект є досить суперечливим, оскільки він не відповідає, зокрема, ст. 22 Конституції України, згідно якої конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані та при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, ст. 49 Конституції України, відповідно до якої, кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування та положень Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», в якій зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також яким надано статус біженця в Україні, користуються медичною допомогою нарівні з її громадянами[13].

3. Проект Закону «Про допоміжне материнство» № 8703 від 17.06.2011 року, внесений народними депутатами України Рибаківим І. О., Сорочинською-Кириленко Р. М., Каплієнко В. В., Камчатним В. Г., Гасюк П. П.[7]. Даний законопроект зареєстровано у Верховній Раді України порівняно недавно. Законодавець пропонує, зокрема, розширити коло осіб, які мають право скористатися послугами допоміжної (сурогатної) матері, це пара, що не є подружжям, самотня жінка або самотній чоловік. Пропонується ввести так звані, соціальні показання до сурогатного материнства, це бажання жінки, що не перебуває у шлюбі стати матір'ю або бажання чоловіка, що не перебуває у шлюбі стати батьком. Також, запропоновано поділити допоміжне материнство на державне та приватне. Державне допоміжне материнство буде фінансуватись за рахунок державного бюджету і скористатись ним зможуть для народження першої дитини жінки у віці від 17 до 40 років, що є громадянками України та за медичними показниками не можуть самостійно народити дитину. Приватне допоміжне материнство фінансується за власні кошти. Закріплюється походження дитини, яка народилась в результаті сурогатного материнства, у разі якщо в програмі було використано донорські біологічні матеріали (яйцеклітини, сперму).

Таким чином, можна зробити висновок, що сфера застосування допоміжних репродуктивних технологій, зокрема сурогатне материнство потребує належного законодавчого закріплення, і законодавець, в свою чергу це розуміє, про що свідчать висвітлені законопроекти[13].

Програма сурогатного материнства передбачає укладення угоди між зацікавленими сторонами. Договір сурогатного материнства – це договір, згідно з яким сурогатна мати (виконавець) після імплантації або трансплантації в її організм (без використання її біологічного матеріалу) ембріона чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі та надали свій генетичний матеріал (замовники), зобов'язується виносити, народити та передати дитину замовникам, а замовники зобов'язуються оплатити виконавцеві фактичні витрати, пов'язані з виконанням ним договору, та винагороду, якщо інше не встановлено договором[11, с.369].

Угода (договір) про сурогатне материнство може бути комерційною та некомерційною, тобто альтруїстичною. При комерційному сурогатному материнстві сурогатна мати отримує платню або якусь матеріальну винагороду. Некомерційне сурогатне материнство не передбачає оплати або матеріальної вигоди, окрім оплати витрат, пов'язаних із вагітністю, зокрема з медичним наглядом.

У договорі щонайменше мають бути чітко визначені принаймні такі моменти: 1) Компенсація витрат на медичне обслуговування; 2) Компенсація втрат у заробітній платні; 3) Місце проживання сурогатної матері на час вагітності; 4). Медичний заклад, у якому буде проведено штучне запліднення; 5) Наслідки народження неповноцінної дитини; 6) Обов'язки сурогатної матері дотримуватися усіх порад лікаря, спрямованих на народження здорової дитини; 7) Зобов'язання сурогатної матері передати дитину після її народження генетичним батькам; 8) Обов'язок генетичних батьків прийняти дитину; 9) Санкції за недотримання умов договору, які повинні бути суттєвими, забезпечуючи дисциплінованість сторін договору.

Якщо сурогатна матір залишається анонімною, доцільне укладення декількох договорів:

1. Між сурогатною матір'ю та медичним закладом, де буде проведено штучне запліднення та подальше спостереження за перебігом вагітності.

2. Між цим медичним закладом та подружжям-замовниками[15].

Для вирішення усіх проблемних питань які стосуються даного дослідження, необхідно:

- прийняти закон, який надав би визначення сурогатного материнства саме з правової точки зору;
- внести відповідні зміни в Сімейний Кодекс України щодо врегулювання суб'єктного складу цієї процедури;

- на законодавчому рівні закріпити сурогатне материнство, як один з методів боротьби з безпліддям у світі;

- конкретно визначити роль держави у цій процедурі.

Все це надасть змогу захистити права та свободи, насамперед дитини, а також і біологічних батьків та сурогатної матері .

Отже, сурогатне материнство в Україні займає належне місце серед методів боротьби з безплідністю, але породжує значну кількість юридичних та морально-етичних проблем, професійне та своєчасне вирішення яких безпосередньо пов'язане з його результативністю та подальшими перспективами застосування.

Безсумнівним залишається той факт, що відносини сурогатного материнства динамічно розвиваються і потребують якнайшвидшого легального закріплення та регулювання.

Список використаних джерел

1. Конституція України. –Х.: Парус, 2011. - 48 с.
2. Сімейний Кодекс України. – К.: Видавець Паливода А. В., 2012. – 96с.
3. Розпорядженні Кабінету міністрів України від 27 квітня 2006 р. № 244-р «Про схвалення Концепції Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації на 2006–2015 роки» //Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/244-2006-p>
4. Наказ № 771 МОЗУ від 23.12.08 р. «Про затвердження Інструкції про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій» //Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0263-09>
5. Проект Закону «Про внесення змін до ст. 123 Сімейного кодексу України (щодо визначення батьків дитини, народженої в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій)» № 8212 від 10.03.2011 //Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?id=&pf3516=8212&skl=7
6. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій)» № 8282 від 23.03.2011 //Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_2?pf3516=8282&skl=7
7. Проект Закону «Про допоміжне материнство» № 8703 від 17.06.2011 // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=40715
8. Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України: Підручник /За заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. - К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. - 507 с.
9. Тофтул М. Г. Етика: Навчальний посібник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 416с.
10. Михальчук Ольга. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні// Юридичний журнал №11. – К.: Юстініан, 2007
11. Таланов. Ю. Ю. Актуальні проблеми сурогатного материнства в законодавстві України //Вісник ХНУВС № 1. - Х.: Видавець ХНУВС, 2012.-417 с.
12. Міхєєва К. Правові аспекти визначення соціального материнства та батьківства //Юридична газета від 25 листопада, 2003
13. Бабич Олена. Правове регулювання сурогатного материнства в Україні. Сьогодення та перспективи //Режим доступу: <http://yurysty.org/blogpost479>
14. Право на батьківство: сурогатне материнство //Режим доступу: <http://www.centmed.com/news/detail.php?ID=8908#.UHM7Q1VqbWQ>
15. Сурогатне материнство – медичні та юридичні аспекти //Режим доступу: <http://mkkpb.lviv.ua/2012/03/07/сурагатне-материнство-медичні-та-юри/>

Ю. Когут

Науковий керівник- к.ю.н, доц. О. Д Несімо

ПРЕЗУМПЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Презумпції є специфічною правовою формою в законодавстві України. Переважна більшість дослідників відзначає презумпції як певний феномен, який не будучи юридичним фактом, може породжувати правовідносини. Значення презумпції у цивільному праві важко переоцінити. Презумпції використовуються тоді, коли іншими способами встановити будь-який факт не є можливим. Крім того, багато презумпцій виступають в ролі принципів права, ведучих, керівних ідей, встановлених державою (наприклад, презумпція добропорядності громадян).

Треба відзначити, що в останні роки інтерес вітчизняних науковців до цього феномену дещо зріс. Процесуально - правові презумпції закріпилися на конституційно-нормативному рівні. Так, відома всім презумпція невинуватості обвинуваченого закріплена в ст. 62 Конституції України. Інститут презумпції зустрічається в цивільній, податковій, адміністративній, кримінальній, цивільно-процесуальній та інших галузях права. Однак, існуюче становище не можна назвати позитивним чи задовільним. В законодавстві відсутня чітка позиція відносно ролі і місця правових презумпцій в регулюванні суспільних відносин. Досить часто елементи правових презумпцій виражені в тексті нормативно - правових актів латентно, що ускладнює застосування презумпцій на практиці. Нез'ясованим залишається і питання щодо нормативності правових презумпцій.

Також треба відзначити, що на законодавчому рівні поняття презумпцій ніде не закріплено, відтак його аналіз можна проводити лише на основі досліджень науковців. Хоча серйозні недоліки властиві і науковим дослідженням в даній сфері. Так, скажімо, в загальній теорії держави і права до сьогодення часу все ще немає переконливої концепції правових презумпцій. Немає і єдності думок з приводу юридичної природи, класифікації, ролі і місця цього елементу правової системи в теорії права, при цьому презумпції розглядаються